

TEKNIIKAN HISTORIAA POSTIMERKEILLÄ

Veijo Kauppinen

Postimerkit eivät heti tule mieleen tekniikan ja teollisuuden historian tietolähteinä. Sellaisia ne kuitenkin ovat. Tekniikkaan ja teollisuuteen liittyviä aiheita ilmestyi postimerkkeihin 1930-luvulla. Varsinkin tekniikan pioneereilla ja keksinnöillä ylpeilevät maat, joiden elinkeinoelämässä teollisuus on merkittävässä asemassa, julkaisevat niistä kertovia postimerkkejä. Yleisiä merkkien aiheita ovat tekniikan merkkihenkilöiden ohella eri liikenne- ja viestintävälineiden historia ja rakennusten arkkitehtuuri sekä elinkeinojen esittely. Onnistuneet postimerkit myös tutustuttavat laajempaa yleisöä tekniikan historiaan.

POSTIMERKEISTÄ JA POSTIMERKKEILYSTÄ

Postin kuljetusmaksun suorittaminen varmistetaan lähetykseen kiinnitettävällä tiedolla, perinteisesti postimerkein. Niiden aiheet olivat aluksi valtioiden johtajien ja muiden vallanpitäjien tai suurmiesten kuvia, vaakunoita tai muita tunnuksia. Postimerkkien määrien lisääntyessä niiden aiheet runsastuivat 1900-luvun kuluessa esittelemään laajemmin julkaisevaa maata historian, nähtävyyksien ja elinkeinoelämän sekä kulttuu-

rin osalta. Postimerkkeihin tutustuminen on esimerkiksi ollut ja on toki edelleen vaikkapa koululaisille oiva keino tutustua maahan ja sen elämään.

Postimerkkien julkaisupolitiikka oli 1900-luvun lopulle saakka tarvelähtöinen. Uusia merkkejä ilmestyi vuosittain niukasti. Postilaitosten huomattua postimerkeistä kiinnostuneiden olevan reilusti maksavia asiakkaita julkaisupolitiikka löystyi. Markkinoille tuli kaupallisia merkkejä, pienoisarkeja ja muita filateelisia kohteita, joita ei edes tarkoitettu päivittäiseen käyttöön.

Suomalainen ja saksalainen (1954) näkemys kirjapainosta. Suomen merkki (1942) kuvaa Turun Akatemian "pränttäri" Pietari Waldia työssään.

Postimerkkeihin ikuistettuja Ruotsin teollistumisen merkkimiehiä ovat Gustaf de Laval ja kuulalaa-kerin kehittäjä Sven Wingquist (1976).

Lentäminen ja sen historia ovat suosittu postimerkkien aihe, kuvassa Armand Dufaux kaksi- ja Walter Mittelholzer vesitasonineen (1977).

Merkkien ohheen tuli myös maksuarvotarroja ja maksettuja kuoria, mikä on vähentänyt postimerkkien käyttämistä alkuperäiseen tarkoitukseensa. Nykyään on mahdollista jopa teettää postimerkkejä itse valitulla aiheella, vaikkapa omakuvalla.

Postimerkkien painotekniikat ovat huomasti kehittyneet ja monipuolistuneet, mikä tietysti näkyy julkaistavien merkkien ulkoasussa. Monet niistä ovatkin pieniä taideteoksia. Valtiot pyrkivät postimerkein viestimään itsestään mahdollisimman positiivista kuvaa.

Filatelitit keräävät postimerkkejä. Kokoelmia kartutetaan ja ylimääräisiä merkkejä myydään kerhoissa ja huutokaupoissa, joissa harvinaisten kohteiden hinnat saattavat nousta uskomattoman korkeiksi. Useimmat postimerkit ovat kuitenkin suurten painosmääriensä takia enemmän kiinnostavia painotuotteita kuin vaurastumisen välineitä.

Merkkien kerääminen ilmestymisjärjestyksessä maakokoelmiksi on yleistä. Sen rinnalle on versonut useita variaatioita, kuten aihefilateliala. Aihekeräilijä valitsee kiinnostavan alueen, jonka merkeistä muodostaa

yksilöllisen kokoelmansa. Teknisiä keräilyaiheita voivat esimerkiksi olla kulkuvälineet ja tietty tekniikka. Tekniikan historia sopii erinomaisesti aihekeräilijän valinnaksi, joskaan se ei ole yhtä tavallinen kuin vaikkapa urheilu, kukat, kissat, koirat tai perhoset.

Tekniikan ja teollisuuden historian laidat ovat avarat, mikä tietysti koskee myös sen määrittelyä, mitkä postimerkit kuuluvat tähän aihepiiriin ja mitkä rajautuvat sen ulkopuolelle. Tarkka rajaus tuskin edes on tarpeen. Kullekin maalle tyypilliset ja korkeatasoiset tekniikat teollisine sovellutuksineen sekä keksinnöt ja niiden käyttöön ottamisen ajankohdat sekä muut merkkipäivät ovat luonnollisesti suosittuja merkkien aiheita. Arkkitehtuuria esitellään julkisten ja muiden rakennusten, siltojen ja muiden rakenteiden välityksellä, toki tunnetut arkkitehditkin esiintyvät merkeillä. Eri aikojen kulkuvälineet ja niiden kehitys on suosittu merkkien aihealue. 1920-luvun lopun Zeppelin-vierailut esimerkiksi huomioitiin merkistöissä laajasti. Suomen vierailu kuitattiin käyttösarjan merkkiin lisättyllä tekstillä (1930).

Suomalaisilla filatelisteilla on kokoelmia

ainakin seuraavista aiheista: kaivosteollisuus – metallien ja energian kehitys; rautaa ja terästä; kemian tarina; sokeriteollisuus; sähköinen tietoliikenne; merkinnannoista satelliittiyhteyksiin; säätila – jumalista satelliitteihin; maapallomme ryppyiset, uurteiset kasvot; geofysikon maapallo; kiviä, kiteitä ja koruja. Laivoihin ja merenkulkuun, rautateihin, autoihin, lentokoneisiin ja avaruuden valloitukseen liittyviä kokoelmia lienee useita. Postimerkkilehdissä on julkaistu tekni-

Teollisuudenalojen juhlavuosien huomioimista edustaa makeisteollisuuden 100-vuotismerkki (1991).

Fabergén verkoston korkeatasoisen käsityön monet huipputeokset olivat suomalaisia. Pienoisarkin aiheena on Alma Pihlin Talvimuna (2005).

kan historiankin kannalta mielenkiintoisia artikkeleja, esimerkiksi Filatelistin numerossa 2/2009 Helsinki–Pietari -radasta.

Keräilijään sanotaan tarttuvan mitä vain. Postimerkkeilyn laajenuksena keräilijään paljon maxi- ja aihekortteja ja erilaista rinnakkaismateriaalia, mutta se on jo toinen juttu.

TEKNIIKAN JA TEOLLISUUDEN HISTORIAA SUOMALAISSA POSTIMERKEISSÄ

Ensimmäisinä suomalaisina tekniikan historian postimerkkeinä lienee pidettävä kirjapainotaidon kahden merkin sarjaa (1942), jonka tyylikäs ”pranttäri”-kuva on hyvin kestänyt ajan hampaan. Elinkeinoelämämme on saanut 1960-luvulta alkaen usei-

ta postimerkkejä. Esillä ovat olleet saha-, puunjalostus- ja metalliteollisuus sekä lasi-, kemian- ja tekstiiliteollisuus, jopa makeisteollisuus oman Kis kis -merkkinsä (1991). Suomalaista käsityötaitoa kunnioitetaan kultasepäntaidon 600-vuotisjuhlamerkillä (1971) ja Fabergén Talvimuna-pienoisarkilla (2005).

Alan merkkihenkilöistä ovat merkeillämme mm. Johan Gadolin (1960) sekä A.I. Virtanen (1980) ja arkkitehdeistä Alvar Aalto (1976) sekä Eliel Saarinen (1973). Aaltomaljakko esiintyy sarjassa Suomalaista muotoilua (1998).

Suomessakin on ilmestynyt useita autoja, junia, laivoja ja lentokoneita kuvaavia merkkejä, jopa hevosvetoisesta raitiotiestä (1988). Tietoliikenne on suosittu aihe. Lennättimen, radion ja television merkkivuodet on kattavasti muistettu. Suomalainen teknologia esiintyy mm. kolmemerkkisellä sarjalla: patenteja, eurooppalaista teknologiayhteistyötä ja VTT 50 v. (1992)

Työntekijä- ja työnantajyhdistykset ovat merkkipäivineen kuuluvat merkistöömme. Valtioenemmistöiset yhtiöt ovat nekin merkkinsä saaneet. Ensimmäisenä Aero 20 v. (1944) ja myöhemmin Tervakoski ja Setelipaino.

Ahvenanmaa alkoi julkaista omia postimerkkejä vuonna 1984. Sen tekniset merkki-aiheet liittyvät merenkulkuun ja siltoihin. Omanlaisensa erikoisuus on veren lääketieteen keksintöihin liittyvä kahden merkin sarja (1994).

... JA MAAILMALLA

Teollistuneiden maiden merkistöissä esiintyy runsaasti tekniikan ja teollisuuden merkimiesten ja historian kohteita. Kiinnostavia maita ovat tietenkin Englanti, Ranska, Ruotsi, Saksat ja USA.

Sosialismin ajan rautaesiripun takaiset maat käyttivät postimerkkejä länsimaita

leimallisemmin propagandansa välineinä. Myös suunnitelmatalouden kausien tavoitteita esitellään merkeillä. Sosialististen maitten merkistöissä on runsaasti teollisuutta sekä tekniikkaa ja niiden saavutuksia esitteleviä kohteita. Neuvostoliiton muutenkin valtavassa merkistöissä on paljon avaruuden valloitukseen liittyviä kohteita, kuten tietysti USA:nkin. Kuriositeettina mainittakoon esimerkiksi Tšekkoslovakiassa julkaistu

Neuvostoliitto esitteli postimerkeillä saavutuksiaan avaruuden valloituksessa, kuvassa kosmonauttimerkki (1989).

ukoksen johdattimen keksimisen 200. vuosipäivän kunniaksi Prokop Divisin kuvalla varustettu merkki (1954).

Englannissa on teknistä ja teollista perinnettä, mistä ammentaa. Maaliskuussa 2009 ilmestyi näyttävä teollisen vallankumouksen pioneereja esittelevä kahdeksan merkin sarja: James Watt ja Matthew Boul-

“Lentävä skotti” vauhdissa (1985).

Uusinta englantilaista merkistöä, Georg Stephenson ja Henry Maudslay (2009).

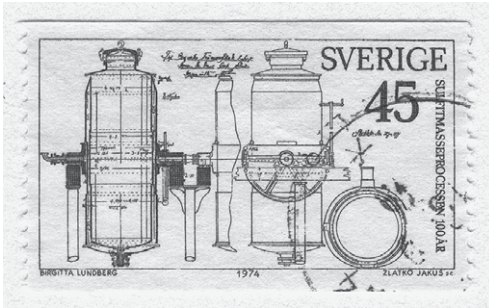
ton/ höyrykone, George Stephenson/ rautatietekniikka, Henry Maudslay/ työstökoneenrakennus, Richard Arkwright/ puuvillan kehräys, Josian Wedgwood/ teollinen keramiikan valmistus, John McAdam/ maantierakennus ja James Brindley/ kanavien rakennus. Vanhemmalta ajalta mainittakoon monet rautatieaiheiset merkit, sillat ja laivat. Upea sarja ja pienoisarkki (1989) on esimerkiksi teollisuusarkeologiajulkaisu: Ironbridge, St Agnesin sinkkikaivos, New Lanarkin puuvillatehdas ja Pontcysyllten akvaedukti. Muutamat Englannin osahallinnot julkaisevat Ahvenanmaan tapaan omia postimerkkejään, esimerkkinä Mansaaren Lakeyn kaivosten vesipyörää kuvaava näyttävä pienoisarkki (2004).

Väliaikaiseksi jääneen jakautumisen päätyttyä itäisestä ja läntisestä valtiosta uudelleen yhdistynyt Saksa on tekninen maa, jonka merkistössä tietenkin on teknisiä aiheita. Autot ovat tärkeä maan elinkeinoelämän veturi. Omat merkkinsä ovat ansaitusti saaneet niin Nikolaus Otto kuin Rudolf Diesel. Toki Wilhelm von Röntgenkin on merkin arvoinen. Saksan merkistö esittelee monipuolisesti maan teollisuutta.

Ruotsissa julkaistiin ensin merkkejä tunnetuista tekniikan alan henkilöistä, kuten Berzelius, ja Linné (1939) ja Nobel (1946). Uudempia alan julkaisuja ovat 1900-luvun alun nobelisteja esittelevä vuosittainen sarja sekä talouselämä-tekniikka ja teollisuuden pioneereja -sarjat.

Dannemoran kaivos ja vasarapaja ruotsalaisesta raudanvalmistussarjasta (1991)

Selluloosaprosessi ruotsalaisella merkillä (1974).

Ranskan merkistössä on silmiinpistävä runsaasti lento- ja avaruustekniikkaa. Bleriot'n Kanaalin ylitys (1934) ja Charles Lindberghin Atlantin ylilento (1927) on tietysti huomioitu ja tietenkin Englannin tapaan Concorde (2002). Tekniikan merkkihenkilöitä ja rakennustekniikkaa sekä arkkitehtuuria löytyy myös.

USA on Ranskan tapaan julkaissut paljon lento- ja avaruusaiheita. Charles Lindberghin Atlantin ylitys (1927) ja Zeppelin-

Viron seppäaiheisen käyttösarjan piirsi suomalainen Johan Theodor Björnström (1922–28).

nin vierailu (1930) ovat merkkinsä saaneet, samoin Tyynenmeren ylittävät lentolinjat (1935).

Etelänaapurissamme Virossa on omia postimerkkejä molempien tasavaltojen ajoilta. Ensimmäisen tasavallan ajalta on niukasti teknisiä aiheita, toki joitain lentoaiheisia ja seppäaihe käyttömerkkisarjassa. Aihetta laajentaen on toki presidentti Konstantin Pätsistä kasvokuvasarja – hänhän oli paitsi valtiomies myös teollisuusmies. Päts mm. omisti Viron vanhimpiin kuuluvaa Ilmarinen-konepajaa yhdessä armeijan ylipäällikkö Johan Laidonerin kanssa, joka sai oman postimerkkinsä vasta vuonna 2009. Viron toisen tasavallan tekniikka- ja teollisuusaiheita on mm. radiotoiminta 100 vuotta. Museojäänsärkijä Suur Töll ja useat majakat sekä rakennukset on merkein huomioitu.

Veijo Kauppinen
professori emeritus (TKK, konepajatekniikka)
artemis.veijo@netsonic.fi

Suluissa olevat vuosiluvut ovat postimerkkien ilmestymisvuosia (usein vuosipäiviä), jotka usein poikkeavat tapahtuman ajasta.

Lisää asiasta:

Postimuseo – pysyvät ja vaihtuvat näyttelyt sekä kirjasto, www.posti.fi/postimuseo

Postimerkkiluettelot, kuten Lape, Norma, Facit, Michel, Zumstein, luettavissa useimmissa kirjastoissa

Postimerkkilehdet, kuten Filatelisti, www.filatelisti.fi

Postimerkkikerhot/ Suomen Filatelistiliitto ry, www.filatelisti.fi

Postihistoriallinen yhdistys, ari.muhoenen@tkk.fi